

Tomasz Przybyciński

Szkoła Główna Handlowa w Warszawie

RACJONALNOŚĆ, EFEKTYWNOŚĆ I ETYKA W KONCEPCJI SPOŁECZNEJ GOSPODARKI RYNKOWEJ

Wprowadzenie

Racjonalność, efektywność i etyka należą do najważniejszych zagadnień w historii myśli ekonomicznej. Jednakże jedynie nielicznym ekonomistom udało się umiejętnie połączyć te kategorie, tworząc oryginalne i dojrzałe koncepcje teoretyczne. Jedną z nich jest społeczna gospodarka rynkowa. Została ona stworzona przez niemieckich ordoliberalistów i stanowiła fundament ustroju gospodarczego, jaki zbudowano w RFN po drugiej wojnie światowej. Była również źródłem inspiracji i punktem odniesienia dla wielu krajów, w których doceniono sukcesy gospodarcze RFN i chciano je naśladować.

W Polsce koncepcja społecznej gospodarki rynkowej ma szczególne znaczenie. W naszym kraju na przełomie lat 80. i 90. XX wieku dokonała się bowiem transformacja ustrojowa. W jej rezultacie uznano społeczną gospodarkę rynkową za podstawę ustroju gospodarczego¹.

W tym kontekście warto przeanalizować genezę i osobliwości zarówno ordoliberalnej, jak i polskiej koncepcji społecznej gospodarki rynkowej oraz określić ich wspólny teoretyczny fundament.

1. Ewolucja myśli liberalnej w Europie i powstanie ordoliberalizmu

We współczesnej myśli ekonomicznej niemiecki ordoliberalizm zajmuje szczególne miejsce. Znajduje się on obok głównego nurtu myśli neoliberalnej,

¹ T. Przybyciński: *Ordoliberalizm a kształtowanie rynkowego ładu gospodarczego w Polsce*. SGH, Warszawa 2009, s. 7.

który tworzą: tradycyjny, leseferystyczny neoliberalizm, monetaryzm oraz neo-liberalna ekonomia podażowa². Ordoliberalizm nie jest postrzegany jedynie jako kierunek myśli ekonomicznej, ale również jako filozofia społeczna i polityczna³.

Powodem specyficznej sytuacji, w jakiej znalazł się ordoliberalizm były głębokie różnice w rozwoju myśli liberalnej w Niemczech oraz innych krajach Europy Zachodniej.

Tradycyjny, leseferystyczny liberalizm ekonomiczny, który rozwinął się w Anglii i Francji w drugiej połowie XVIII oraz w XIX wieku, absolutyzował rozum i wolność gospodarczą. Ekonomisci należący do tego nurtu byli przekonani, że w życiu gospodarczym istnieje porządek. Ich zdaniem, gospodarka rynkowa stanowi naturalny ład oparty na konkurencji. Wystarczy uwolnić życie gospodarcze z krępujących go ograniczeń, a „niewidzialna ręka” rynku rozwiąże pojawiające się problemy w sposób automatyczny. Takie stanowisko sprzyjało osądzaniu wszystkiego z punktu widzenia efektywności ekonomicznej. Właśnie dlatego rozpowszechnił się ekonomizm⁴.

W tym kontekście trzeba zauważyć charakterystyczną ewolucję, jaką przeszedł główny nurt myśli ekonomicznej. Na bazie klasycznej ekonomii liberalnej, wywodzącej się od A. Smitha, rozwinął się nurt subiektywno-marginalistyczny, abstrahujący od instytucjonalnego kontekstu działalności gospodarczej człowieka. Uznano, że prawa ekonomiczne mają uniwersalny charakter, czyli działają zawsze i wszędzie. Ekonomia głównego nurtu stopniowo stawała się nauką abstrakcyjną i ahistoryczną, czego w Niemczech nie zaakceptowano⁵.

Koncepcja człowieka ekonomicznego, którą wypracowano w ramach ekonomii głównego nurtu, opiera się do dzisiaj na założeniu racjonalności jednostki, dążącej do własnej korzyści materialnej. Ma ona indywidualistyczny charakter, ponieważ interes jednostki dominuje nad interesem społecznym.

Dla ewolucji liberalizmu w Europie kontynentalnej charakterystyczne było podejście myślicieli francuskiego oświecenia. Najpierw utracili oni wiarę w chrześcijańskiego Boga, a następnie, chcąc zaspokoić powstałą pustkę, zaczęli gloryfikować ludzki rozum. Bezwarunkowa i absolutna wiara w ludzki rozum skłaniała ich do przenoszenia apriorycznego myślenia na rzeczywistość. W przypadku Wielkiej Rewolucji Francuskiej w latach 1789-1799 doprowadziło to z jednej strony do wyzwolenia z feudalnych ograniczeń, a z drugiej – do rozprężenia i rozkładu⁶.

² Ibid., s. 11.

³ T. Juszczak: *Ordoliberalizm. Historia niemieckiego cudu gospodarczego*. PROHIBITA, Warszawa 2010, s. 10.

⁴ Ibid., s. 48-49.

⁵ A. Czech, U. Zagóra-Jonszta: *Niemiecki neoliberalizm jako teoretyczny fundament społecznej gospodarki rynkowej*. PTE, Warszawa 2002, s. 4 oraz 9; J. Górski: *Zarys historii ekonomii politycznej*. KiW, Warszawa 1984, s. 282-283.

⁶ T. Juszczak: Op. cit., s. 47-48 oraz 50-51.

Racjonalistycznej tradycji francuskiego liberalizmu przeciwstawia się niekiedy empiryczną i ewolucjonistyczną tradycję brytyjską, do której zalicza się m.in. twórcę ekonomii A. Smitha. Był on szkockim filozofem moralnym, ceniącym wolność i ład gospodarczy tworzący się spontanicznie dzięki konkurencji. Tradycja brytyjska często akcentowała ograniczenia ludzkiego rozumu i konieczność opierania się na żywiołowych procesach, osadzonych w określonych zwyczajach, praktykach i prawie⁷.

Francuski liberalizm miał konstruktywistyczny rys. Taki racjonalizm usiłował wszystko podporządkować rozumowi. Opierał się on na założeniu, iż ludzie mogą kontrolować procesy społeczne i świadomie je kształtować, a moc ludzkiego rozumu jest niemal nieograniczona⁸.

Francuski liberalizm dążył do racjonalistycznej rekonstrukcji społeczeństwa. Jej celem było usunięcie tradycji, w tym także zniszczenie kultury i etyki chrześcijańskiej, która rzekomo niepotrzebnie ograniczała człowieka w jego życiowych wyborach.

W brytyjskim liberalizmie rozum nie był traktowany jako naturalne wyposażenie człowieka, przekazywane biologicznie. Postrzegano go raczej jako dziedzictwo kulturowe, przekazywane poprzez naśladowanie i uczenie się. Przyjmowano, że rozum ludzki nie ma ponadczasowego charakteru, ale rozwija się ewolucyjnie w kontaktach z rzeczywistością oraz dzięki gromadzeniu doświadczeń historycznych i wyciąganiu z nich wniosków⁹.

Niemiecki liberalizm rozwijał się innym torem niż liberalizm francuski i brytyjski. W XIX wieku na jego ewolucję silnie wpłynęły dążenia zjednoczeniowe w Niemczech. Dlatego filozofowie coraz częściej akcentowali rolę państwa i pomniejszali znaczenie wolnej jednostki. Szczególne miejsce w niemieckim liberalizmie zajmowały takie pojęcia, jak państwo, naród i rządy prawa. Dominowało przekonanie, że wolność może być realizowana w warunkach, które powinno zapewniać państwo¹⁰.

Jeszcze na początku XIX wieku Niemcy były słabe gospodarczo i podzielone na wiele państw. Dopiero w wyniku zjednoczenia Niemiec przez Prusy, które zostało dokonane na drodze militarnej w latach 1866-1871, rozpoczęło się szybkie uprzemysłowienie. Dzięki temu w krótkim czasie udało się przezwyciężyć zacofanie cywilizacyjne Niemiec. Ważną rolę odegrał tutaj interwencjonizm państwowy¹¹.

⁷ J. Godłów-Legiędz: *Doktryna społeczno-ekonomiczna Friedricha von Hayeka*. WN PWN, Warszawa 1992, s. 11-40.

⁸ Ibid.

⁹ Ibid.

¹⁰ T. Juszcak: Op. cit., s. 22-24 oraz 26-28.

¹¹ T. Przybyciński: *Ordoliberalizm a kształtowanie...*, op. cit., s. 12-14.

Klimat intelektualny zmienił się dopiero po klęsce Niemiec w pierwszej wojnie światowej. Liczne problemy społeczne, gospodarcze i polityczne sprzyjały ożywieniu myśli liberalnej w Niemczech.

Odrodzenie liberalizmu w Niemczech wiązało się z powstaniem ordoliberalizmu. Formował się on stopniowo od początku lat 20. aż do lat 40. XX wieku¹².

Rdzeń ordoliberalizmu stanowiła tzw. szkoła fryburska. Tworzyli ją uczeni skupieni wokół Uniwersytetu we Fryburgu Bryzgowijskim. Do szkoły fryburskiej należeli nie tylko ekonomiści, ale również prawnicy, socjologowie i duchowni. Liderem tej grupy był W. Eucken (1891-1950).

2. Racjonalność, efektywność i etyka w ordoliberalnej koncepcji społecznej gospodarki rynkowej

W. Eucken proponował ukształtowanie trwałego, funkcjonalnego i godnego człowieka ustroju gospodarczego. Usiłował on stworzyć – na podstawie analizy doświadczeń historycznych – teoretyczne podstawy polityki gospodarczej, która nie tylko gwarantowałaby sprawne funkcjonowanie gospodarki rynkowej, ale pozwalałaby również ludziom cieszyć się wolnością i umożliwiałaby przestrzeganie zasad etycznych¹³.

W podobnym kierunku zmierzali również inni ordoliberalowie. Na przykład L. Erhard (1897-1997), który wprowadzał w RFN społeczną gospodarkę rynkową, opowiadał się za wolnościowym ładem gospodarczym, zapewniającym dobrobyt dla wszystkich poprzez konkurencję¹⁴.

Chociaż ordoliberalowie dostrzegali ograniczenia rozumu, to jednak nie lekceważyli go jako źródło poznania. Dzięki takiej postawie byli w stanie dociekać, argumentować i dokonywać racjonalnych wyborów w procesie historycznym.

Ordoliberalowie doceniali instytucjonalny kontekst działalności gospodarczej. Byli przekonani, że ład gospodarczy można budować jedynie w przestrzeni moralnie dojrzałej wolności. Dlatego obwiniali tradycyjny, leseferystyczny liberalizm o atomizację społeczeństwa i państwa. Ich zdaniem, zjawisko to było spowodowane sekularyzacją i relatywizacją moralności. Wykorzenione duchowo i moralnie masy okazują się podatne na ideologie kolektywistyczne i totalitarne. Nie jest zatem przypadkiem, że centralną ideą ordoliberalów był ład, a nie abstrakcyjna wolność¹⁵.

¹² R. Skarzyński: *Od liberalizmu do totalitaryzmu. Z dziejów myśli politycznej XX w.* T. 2. Dom Wydawniczy „Elipsa”, Warszawa 2002, s. 127 oraz 129; T. Przybyciński: *Ordoliberalizm a kształtowanie...*, op. cit., s. 17.

¹³ W. Eucken: *Podstawy polityki gospodarczej*. Wydawnictwo Poznańskie, Poznań 2005; T. Przybyciński: *Ordoliberalizm a kształtowanie...*, op. cit., s. 18-19.

¹⁴ L. Erhard: *Dobrobyt dla wszystkich*. PTE, Warszawa 2012, s. 20-21.

¹⁵ J. Bartyzel: *Ład i wolność*. W: T. Juszczak: Op. cit., s. 8-10.

Według ordoliberalów, samodzielne jednostki, pomiędzy którymi brak silnych więzi, nie są w stanie stworzyć spontanicznego ładu, ale wyłącznie anarchię. Sam wolny rynek nie gwarantuje ani wolności, ani dobrobytu osób w wolnym społeczeństwie. Rynek funkcjonuje prawidłowo dopiero w ludzkiej wspólnocie. Dzięki przestrzeganiu zasad etycznych, konkurencja staje się zdrowa i przynosi korzyści społeczeństwu. Dlatego ordoliberalowie opowiadali się za rekonstrukcją moralnych fundamentów społeczeństwa poprzez rechrystianizację. Sami byli zresztą głęboko wierzącymi chrześcijanami: katolikami lub konserwatywnymi ewangelikami¹⁶.

A. Müller-Armack (1901-1978), który po drugiej wojnie światowej wprowadził pojęcie „społeczna gospodarka rynkowa” i współpracował z L. Erhardem w praktycznej realizacji tej koncepcji w RFN, eksponował nie tylko konieczność zaspokojenia żywotnych potrzeb ludzi, ale również wymóg stworzenia im odpowiednich warunków działania. Dlatego społeczna gospodarka rynkowa miała opierać się zarówno na silnej konkurencji, jak i na zabezpieczeniu socjalnym¹⁷.

A. Müller-Armack rozumiał, że konkurencja umożliwia efektywne gospodarowanie, gdyż zmusza przedsiębiorstwa, aby dostarczały konsumentom takie dobra i usługi, których nabywcy potrzebują. Ponadto dostrzegał, że konkurencja wypełnia funkcje socjalne. Sprawia bowiem, że są wygospodarowywane środki na prowadzenie polityki społecznej.

Uczciwa, ostra i prawdziwa konkurencja ma uniwersalne znaczenie dla funkcjonowania gospodarki i społeczeństwa. Zmusza ona uczestników współzawodnictwa do maksymalnego wysiłku i wykorzystywania rezerw. W ten sposób staje się siłą stymulującą rozwój. Właśnie dlatego A. Müller-Armack uważał, że jądrem polityki gospodarczej powinna być polityka konkurencji¹⁸.

Ordoliberalowie byli przekonani, że konkurencyjny ustrój gospodarczy nie może powstać wyłącznie na podstawach ekonomicznych. Na przykład L. Erhard uważał, że ustrój gospodarki rynkowej wymaga odpowiedniego gruntu społeczno-etycznego i społeczno-psychologicznego, co wiąże się z istnieniem silnej klasy średniej. Chodzi tutaj o grupę odpowiedzialnych ludzi, dążących do tego, aby własnym wysiłkiem zabezpieczyć swój byt. W praktyce polityka gospodarcza chrze-

¹⁶ Ibid.

¹⁷ A. Müller-Armack: *Wirtschaftslenkung und Marktwirtschaft*. Verlag für Wirtschaft und Sozialpolitik, Hamburg 1948; Idem: *Wirtschaftsordnung und Wirtschaftspolitik: Studien und Konzepte zur Sozialen Marktwirtschaft und zur Europäischen Integration*. Verlag Rombach, Freiburg im Breisgau 1966.

¹⁸ A. Müller-Armack: *Sterowanie gospodarką a gospodarka rynkowa. Konieczność nowej formy polityki gospodarczej*. W: *Społeczna gospodarka rynkowa. Idee i możliwości praktycznego wykorzystania w Polsce*. Red. E. Mączyńska, P. Pysz. PTE, Warszawa 2003, s. 40-45.

ścijańskiego demokratty L. Erharda wspierała klasę średnią w RFN. Była ona ukierunkowana na: stabilizację cen, wysoki wzrost gospodarczy, pełne zatrudnienie, trwale zrównoważenie budżetu państwa oraz zadowolenie społeczeństwa¹⁹.

Polityka gospodarcza L. Erharda zaowocowała zjawiskiem określanym jako zachodnioniemiecki „cud gospodarczy” (*Wirtschaftswunder*). Szybki wzrost gospodarczy doprowadził do stopniowego spadku bezrobocia. W 1959 roku zachodnioniemiecka gospodarka osiągnęła stan pełnego zatrudnienia, a w latach 1960-1966 odczuwała nawet deficyt rąk do pracy. Powodzenie społecznej gospodarki rynkowej przyczyniło się również do sukcesów wyborczych chrześcijańskich demokratów w latach: 1949, 1953, 1957 oraz 1961²⁰.

L. Erhard był przekonany, że klasa średnia ma pozytywne cechy, do których można zaliczyć: odpowiedzialność za własny los, samodzielność egzystencji oraz odwagę. Ludzie, tworzący klasę średnią, wierzą, że własną pracą są w stanie sprostać wyzwaniu wolności. Etyczna wartość klasy średniej polega na odwadze życia, samodzielności oraz indywidualnej niezależności. Dlatego byłoby bardzo niedobrze, gdyby przedsiębiorcy przestali liczyć na siebie i zaczęli domagać się ochrony od państwa. Istnieje olbrzymia różnica pomiędzy wolnym obywatelem, który nie chce być uzależniony od państwa, a poddanym, który kłania się po to, aby przetrwać²¹.

Ordoliberalowie chcieli stworzyć stabilny, zrównoważony i pełen harmonii porządek. Obejmowałby on całokształt ludzkiej egzystencji. Byłby wprowadzany i gwarantowany przez państwo. W jego skład wchodziłyby: ład społeczny, ład gospodarczy i ład polityczny. Właśnie dlatego ordoliberalowie odwoływali się do koncepcji *ordo*, którą w średniowieczu rozwijał św. Tomasz z Akwinu, a wcześniej św. Augustyn²².

Św. Augustyn pojmował *ordo* jako uporządkowaną zgodę. Św. Tomasz z Akwinu uważał natomiast, że człowiek ma naturalną potrzebę życia w społeczeństwie. Społeczeństwo przypomina organizm. Dlatego dobro jednostki i dobro ogólne ściśle się ze sobą wiążą i uzupełniają. Człowiek, będąc podmiotem rozumnym i powołanym do moralnego postępowania, rozwija się, współpracując z innymi²³.

¹⁹ *Czym jest, a czym nie jest „społeczna gospodarcza rynkowa”. Meandry interpretacyjne. Rozmowa z dr. Horstem Friedrichem Wünsche – dyrektorem zarządzającym Fundacji im. Ludwiga Erharda* (Elżbieta Mączyńska, Piotr Pysz). W: *Idee ordo i społeczna gospodarka rynkowa*. Red. E. Mączyńska, P. Pysz. PTE, Warszawa 2010, s. 128-130, 132, 135-136 oraz 138; L. Erhard: *Op. cit.*, s. 182.

²⁰ T. Przybyciński: *Ordoliberalizm a kształtowanie...*, *op. cit.*, s. 77 oraz 80.

²¹ L. Erhard: *Op. cit.*, s. 182-184.

²² T. Przybyciński: *Ordoliberalizm a kształtowanie...*, *op. cit.*, s. 20.

²³ *Ibid.*

Ordoliberalowie poszukiwali również inspiracji w późniejszym nauczaniu społecznym Kościoła katolickiego. Chodzi tutaj m.in. o encykliki papieża Leona XIII (*Rerum novarum* z 1891 roku) i Piusa XI (*Quadragesimo anno* z 1931 roku). Właśnie dlatego ordoliberalna koncepcja społecznej gospodarki rynkowej miała silne chrześcijańskie korzenie.

W tym kontekście nie dziwi, że przedmiotem zainteresowania ordoliberalów była osoba we wspólnocie rodzinnej, zawodowej i narodowej, a nie izolowana jednostka. Człowiek jest bowiem częścią większej całości. Wypełnia określone zadania i pozostaje w konkretnej relacji do Boga. Jest istotą rozsądną. Osoba może dokonywać wolnych wyborów. Pragnie moralności i obyczajności. Wznosi się ponad zwierzęta. Jednakże historia pokazuje nie tylko wielkość człowieka, ale również jego małość. Dlatego błędem racjonalizmu jest bezgraniczne zaufanie ludzkiemu rozsądkowi. W rzeczywistości przyrost wiedzy często nie prowadził do moralnej naprawy człowieka, ale do osiągnięcia celów moralnie wątpliwych²⁴.

Osobliwością ordoliberalnej koncepcji społecznej gospodarki rynkowej było umiejętne połączenie troski o sprawność ekonomiczną i realizację celów społecznych. W tak pojmowanym kapitalizmie rynek i konkurencja są narzędziami osiągania ważnych celów społecznych, do których można zaliczyć: wolność jednostek, dobrobyt dla wszystkich, solidarność społeczeństwa, subsydiarność, równe szanse i likwidowanie efektu wykluczenia jednostek²⁵.

3. Racjonalność, efektywność i etyka w polskiej koncepcji społecznej gospodarki rynkowej

Polityka gospodarcza prowadzona w Polsce na początku lat 90. XX wieku przez L. Balcerowicza, miała neoliberalny charakter. Jej teoretyczne korzenie tkwiły m.in. w koncepcjach M. Friedmana, który był zwolennikiem państwa małego i taniego oraz stosowania twardej polityki antyinflacyjnej²⁶.

L. Balcerowicz dążył do likwidacji inflacji i deficytu budżetowego, stworzenia ogólnych ram działania dla całej gospodarki i znacznego ograniczenia polityki socjalnej państwa. Był zdecydowanym przeciwnikiem polityki antyrecesyjnej. Wolność i rozwój stanowiły dla niego kluczowe pojęcia ekonomii wolnego rynku, którą propagował²⁷.

²⁴ J. Bartyzel: Op. cit., s. 10; T. Juszcak: Op. cit., s. 50-51.

²⁵ R. Sasin: *Spoleczna gospodarka rynkowa*. „Gazeta SGH” 2006, nr 226/227, s. 23; T. Przybyciński: *Kształtowanie rynkowego ładu gospodarczego w Polsce w warunkach globalnego kryzysu finansowego i gospodarczego*. „Prace i Materiały Instytutu Rozwoju Gospodarczego SGH” 2011, nr 85, s. 254.

²⁶ T. Przybyciński: *Ordoliberalizm a kształtowanie...*, op. cit., s. 132.

²⁷ Ibid.

Tymczasem kryzys transformacyjno-stabilizacyjny, który wystąpił w Polsce w latach 1990-1991, przyniósł nie tylko załamanie produkcji i szybki wzrost bezrobocia, ale doprowadził również do znacznego pogorszenia warunków życia ludności oraz nastrojów społecznych. Duża część społeczeństwa postrzegала transformację ustrojową jako próbę budowy „wilczego, brutalnego kapitalizmu”. Taki model ustrojowy nie cieszył się poparciem społecznym²⁸.

Wyraźna zmiana kierunku transformacji ustrojowej w Polsce nastąpiła w połowie lat 90. XX wieku. Wiązała się z postacią G.W. Kołodko, który był twórcą nowej polityki gospodarczej, zwolennikiem ekonomii keynesowskiej i neoinstytucjonalnej oraz eklektycznego pragmatyzmu, a także zdecydowanym przeciwnikiem neoliberalnej strategii transformacji²⁹.

O nowym kierunku polityki gospodarczej świadczyła Konstytucja RP z 1997 roku. W art. 20 Konstytucji stwierdzono bowiem, że: „Społeczna gospodarka rynkowa oparta na wolności działalności gospodarczej, własności prywatnej oraz solidarności, dialogu i współpracy partnerów społecznych stanowi podstawę ustroju gospodarczego Rzeczypospolitej Polskiej”³⁰.

Definicja ustroju gospodarczego Polski, sformułowana w art. 20 Konstytucji RP z 1997 roku, ma oryginalny charakter. Z jednej strony opiera się ona na takich wartościach, jak wolność działalności gospodarczej i własność prywatna. Są one bardzo ważne zarówno dla tradycyjnego, leseferystycznego liberalizmu, jak i dla odoliberalizmu. Z drugiej, ważnym filarem społecznej gospodarki rynkowej w Polsce jest również solidarność, dialog i współpraca partnerów społecznych. Solidaryzm społeczny nie jest sprzeczny z ordoliberalizmem, ale nie da się go pogodzić z czysto liberalnym podejściem do kształtowania ustroju gospodarczego. Wiąże się on z nauczaniem społecznym Kościoła katolickiego, które rozwinął polski papież Jan Paweł II, a także ze zmaganiem o godność ludzkiej pracy³¹.

Spośród encyklik Jana Pawła II na szczególną uwagę zasługują: *Laborem exercens* z 1981 roku o pracy ludzkiej, *Sollicitudo rei socialis* z 1987 roku o problemach rozwoju ludzi i narodów oraz *Centesimus annus* z 1991 roku o „rzeczach nowych” naszych czasów³².

²⁸ Ibid., s. 134.

²⁹ Idem: *Etyka a kształtowanie rynkowego ładu gospodarczego w Polsce*. „Annales. Etyka w Życiu Gospodarczym” 2010, t. 13, nr 1, s. 173.

³⁰ Ibid.

³¹ Idem: *Ordoliberalizm a kształtowanie...*, op. cit., s. 149-152.

³² Idem: *Konkurencja i ład rynkowy – przyczynek do teorii i polityki konkurencji*. SGH, Warszawa 2005, s. 25.

Ogólnie można powiedzieć, że art. 20 Konstytucji RP z 1997 roku wzywa i zobowiązuje do budowy rodzimej odmiany społecznej gospodarki rynkowej. W polskiej koncepcji społecznej gospodarki rynkowej kwestie racjonalności, efektywności i etyki mają zasadnicze znaczenie. Ustrojodawca traktuje bowiem wartości, wymienione w art. 20 Konstytucji, kompleksowo i komplementarnie. Ujmuje je jako całość, nie wyróżniając żadnej z nich. W ten sposób łączy poszanowanie praw rynku z podejmowaniem działań łagodzących społeczne skutki ich funkcjonowania i etyką chrześcijańską³³.

W praktyce okazało się, że budowa polskiej odmiany społecznej gospodarki rynkowej odbywała się z oporami. Politykę gospodarczą nie zawsze prowadzono bowiem w sposób spójny i konsekwentny oraz zgodny z zapisami konstytucyjnymi. Dlatego jej rezultaty były rozczarowujące.

Podsumowanie

Koncepcja społecznej gospodarki rynkowej kładzie nacisk nie tylko na wartości ekonomiczne, ale również na wartości społeczne oraz etykę. Ordoliberalna koncepcja społecznej gospodarki rynkowej oraz polska koncepcja społecznej gospodarki rynkowej są bardzo podobne ze względu na wspólne, zarówno liberalne, jak i chrześcijańskie korzenie.

Bibliografia

- Czech A., Zagóra-Jonszta U.: *Niemiecki neoliberalizm jako teoretyczny fundament społecznej gospodarki rynkowej*. PTE, Warszawa 2002.
- Czym jest, a czym nie jest „społeczna gospodarcza rynkowa”*. Meandry interpretacyjne. Rozmowa z dr. Horstem Friedrichem Wünsche – dyrektorem zarządzającym Fundacji im. Ludwiga Erharda (Elżbieta Mączyńska, Piotr Pysz). W: *Idee ordo i społeczna gospodarka rynkowa*. Red. E. Mączyńska, P. Pysz. PTE, Warszawa 2010.
- Erhard L.: *Dobrobyt dla wszystkich*. PTE, Warszawa 2012.
- Eucken W.: *Podstawy polityki gospodarczej*. Wydawnictwo Poznańskie, Poznań 2005.
- Godłów-Legiędź J.: *Doktryna społeczno-ekonomiczna Friedricha von Hayeka*. WN PWN, Warszawa 1992.
- Górski J.: *Zarys historii ekonomii politycznej*. KiW, Warszawa 1984.
- Juszczak T.: *Ordoliberalizm. Historia niemieckiego cudu gospodarczego*. PROHIBITA, Warszawa 2010.

³³ T. Przybyciński: *Ordoliberalizm a kształtowanie...*, op. cit., s. 150-151.

- Müller-Armack A.: *Sterowanie gospodarką a gospodarka rynkowa. Konieczność nowej formy polityki gospodarczej*. W: *Spoleczna gospodarka rynkowa. Idee i możliwości praktycznego wykorzystania w Polsce*. Red. E. Mączyńska, P. Pysz. PTE, Warszawa 2003.
- Müller-Armack A.: *Wirtschaftslenkung und Marktwirtschaft*. Verlag für Wirtschaft und Sozialpolitik, Hamburg 1948.
- Müller-Armack A.: *Wirtschaftsordnung und Wirtschaftspolitik: Studien und Konzepte zur Sozialen Marktwirtschaft und zur Europäischen Integration*. Verlag Rombach, Freiburg im Breisgau 1966.
- Przybyciński T.: *Etyka a kształtowanie rynkowego ładu gospodarczego w Polsce*. „Annales. Etyka w Życiu Gospodarczym” 2010, t. 13, nr 1.
- Przybyciński T.: *Konkurencja i ład rynkowy – przyczynek do teorii i polityki konkurencji*. SGH, Warszawa 2005.
- Przybyciński T.: *Kształtowanie rynkowego ładu gospodarczego w Polsce w warunkach globalnego kryzysu finansowego i gospodarczego*. „Prace i Materiały Instytutu Rozwoju Gospodarczego SGH” 2011, nr 85.
- Przybyciński T.: *Ordoliberalizm a kształtowanie rynkowego ładu gospodarczego w Polsce*. SGH, Warszawa 2009.
- Sasin R.: *Spoleczna gospodarka rynkowa*. „Gazeta SGH” 2006, nr 226/227.
- Skarżyński R.: *Od liberalizmu do totalitaryzmu. Z dziejów myśli politycznej XX w. T. 2*. Dom Wydawniczy „Elipsa”, Warszawa 2002.

RATIONALITY, EFFECTIVENESS AND ETHICS IN THE CONCEPT OF A SOCIAL MARKET ECONOMY

Summary

The concept of a social market economy has both liberal and Christian roots. That is why it is aimed at rationality, effectiveness and ethics.